

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (голям състав)

5 юни 2018 година*

„Преюдициално запитване — Гражданство на Съюза — Член 21 ДФЕС — Право на гражданите на Съюза да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки — Директива 2004/38/ЕО — Член 3 — Бенефициенти — Членове на семейството на гражданина на Съюза — Член 2, точка 2, буква а) — Понятието „съпруг“ — Брак между лица от един и същ пол — Член 7 — Право на пребиваване за повече от три месеца — Основни права“

По дело C-673/16

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Curtea Constituțională (Конституционен съд, Румъния) с акт от 29 ноември 2016 г., постъпил в Съда на 30 декември 2016 г., в рамките на производство по дело

Relu Adrian Coman,

Robert Clabourn Hamilton,

Asociația Acsept

срещу

Inspectoratul General pentru Imigrări,

Ministerul Afacerilor Interne,

в присъствието на:

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării,

СЪДЪТ (голям състав),

състоящ се от: К. Lenaerts, председател, А. Tizzano, заместник-председател, R. Silva de Lapuerta, М. Pešič (докладчик), J. L. da Cruz Vilaça, А. Rosas, С. G. Fernlund и С. Vajda, председатели на състави, Е. Juhász, Ал. Арабаджиев, М. Safjan, D. Šváby, М. Berger, Е. Jarašiūnas и Е. Regan, съдии,

генерален адвокат: М. Wathelet,

секретар: R. Șereș, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 21 ноември 2017 г.,

* Език на производството: румънски.

като има предвид становищата, представени:

- за г-н Coman и г-н Hamilton, от R. Iordache и R. Wintemute, consilieri, и R.-I. Ionescu, avocat,
- за Asociația Acsept, от R. Iordache и R. Wintemute, consilieri, и R.-I. Ionescu, avocat, подпомагани от J. F. MacLennan, solicitor,
- за румънското правителство, първоначално от R.-H. Radu, C. M. Florescu, E. Gane и R. Mangu, а впоследствие от C.-R. Canțâr, C. M. Florescu, E. Gane и R. Mangu, в качеството на представители,
- за Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, от C. F. Asztalos, M. Roșu и C. Vlad, в качеството на представители,
- за латвийското правителство, от I. Kucina и V. Soņesa, в качеството на представители,
- за унгарското правителство, от M. Z. Fehér, G. Koós и M. M. Tátrai, в качеството на представители,
- за нидерландското правителство, от M. A. M. de Ree и K. Bulterman, в качеството на представители,
- за полското правителство, от B. Majczyna, M. Kamejsza-Kozłowska и M. Szwarc, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от L. Nicolae, E. Montaguti и I. V. Rogalski, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 11 януари 2018 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 2, точка 2, буква а), член 3, параграф 1 и параграф 2, букви а) и б) и член 7, параграф 2 от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО (ОВ L 158, 2004 г., стр. 77; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 56).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-н Relu Adrian Coman, г-н Robert Clabourn Hamilton и Asociația Acsept (наричани по-нататък заедно „Coman и др.“), от една страна, и Inspectoratul General pentru Imigrări (Главен инспекторат за имиграцията, Румъния) (наричан по-нататък „инспекторатът“) и Ministerul Afacerilor Interne (Министерство на вътрешните работи, Румъния), от друга, по повод на запитване за условията за предоставянето на г-н Hamilton на право на пребиваване в Румъния за повече от три месеца.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Съображение 31 от Директива 2004/38 гласи:

„(31) Настоящата директива спазва основните права и свободи и спазва принципите, признати по-конкретно от Хартата на основните права на Европейския съюз. В съответствие със забраната на дискриминацията, съдържаща се в Хартата, държавите членки следва да прилагат настоящата директива без дискриминация по отношение на бенефициентите на настоящата директива, основана на пол, раса, цвят, етнически или социален произход, генетични белези, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение, увреждания, възраст или сексуална ориентация“.

4 Член 2 от Директивата е озаглавен „Определения“ и точка 2, букви а) и б) от него предвижда:

„За целите на настоящата директива:

[...]

2) „Член на семейство“ означава:

а) съпруга/съпругата;

б) партньор, с когото гражданинът на Съюза е сключил регистрирано съжителство въз основа на законодателството на държава членка, ако законодателството на приемащата държава членка третира регистрираното съжителство като равносилно на брак и в съответствие с условията, посочени в приложимото за случая законодателство на приемащата държава членка;

[...]“.

5 Член 3 от Директивата е озаглавен „Бенефициенти“ и гласи:

„1. Настоящата директива се прилага за всички граждани на Съюза, които се движат или пребивават в държава членка, различна от тази, на която са граждани, и за членовете на техните семейства така, както са определени в член 2, точка 2, които ги придружават или се присъединяват към тях.

2. Без да се засягат правата на свободно движение и пребиваване, които въпросните лица могат да имат сами по себе си, приемащата държава членка в съответствие с нейното национално законодателство улеснява влизането и пребиваването на следните лица:

а) всякакви други членове на семейството (независимо от тяхната националност), които не отговарят на определението, посочено в член 2, точка 2, и които в държавата, от която идват, са лица на издръжка или са членове на домакинството на гражданина на Съюза, който има основното право на пребиваване или в случаите, когато сериозни здравословни причини задължително изискват лична грижа за члена на семейството от страна на гражданина на Съюза;

б) партньора, с когото гражданинът на Съюза има трайна връзка, което е надлежно удостоверено.

Приемащата държава членка извършва подробен преглед на личните обстоятелства и аргументира всеки отказ на разрешение за влизане или пребиваване на тези лица“.

6 Член 7 от Директивата е озаглавен „Право на пребиваване за повече от три месеца“ и гласи:

„1. Всички граждани на Съюза имат право да пребивават на територията на друга държава членка за срок, по-дълъг от три месеца, ако те:

- а) са работници или самостоятелно заети лица в приемащата държава членка; или
- б) притежават достатъчно средства за себе си и за членовете на семейството си, с цел да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето си на пребиваване и притежават пълно здравно застрахователно покритие в приемащата държава членка; или

в)

— са записани в частно или държавно учебно заведение, акредитирано или финансирано от приемащата държава членка въз основа на нейното законодателство или административна практика, с основната цел да преминат курс на обучение, включително професионално обучение, и

— притежават пълно здравно застрахователно покритие в приемащата държава членка и убедят съответните национални власти, посредством декларация или други равностойни средства, избрани от тях, че притежават достатъчни финансови средства за себе си и за членовете на семейството си, с цел да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето си на пребиваване; или

- г) са членове на семейството, придружаващи или присъединяващи се към гражданин на Съюза, който отговаря на условията, посочени в букви а), б) или в).

2. Правото на пребиваване, предвидено в параграф 1, обхваща и членове на семейството, които не са граждани на държава членка и които придружават или се присъединяват към гражданина на Съюза в приемащата държава членка, при условие че този гражданин на Съюза отговаря на условията, посочени в параграф 1, букви а), б) или в).

3. За целите на параграф 1, буква а) гражданин на Съюза, който вече не е работник или самостоятелно заето лице, запазва статуса си на работник или самостоятелно заето лице при следните обстоятелства:

- а) той/тя временно не е в състояние да работи поради болест или злополука;
- б) той/тя се намира в надлежно регистрирана принудителна безработица, след като е бил/а зает/а в продължение на повече от една година и се е регистрирал/а като търсецо работа лице в съответното бюро по труда;
- в) той/тя се намира в надлежно документирана принудителна безработица, след като е изтекъл срочен трудов договор със срок по-кратък от една година или след като е станал/а принудително безработен/на през първите дванадесет месеца и се е регистрирал/а като търсецо работа лице в съответното бюро по труда. В този случай статусът на работник се запазва за не по-малко от шест месеца;

г) той/тя започне професионално обучение. Освен ако той/тя не е принудително безработен/а, запазването на статуса на работник изисква обучението да бъде свързано с неговата/нейната предишна заетост.

4. Чрез дерогация от параграф 1, буква г) и параграф 2 по-горе, единствено съпругът/съпругата, регистрираният партньор, посочен в член 2, параграф 2, буква б) и децата на издръжка имат право на пребиваване като членове на семейството на гражданин на Съюза, отговарящ на условията на параграф 1, буква в) по-горе. Член 3, параграф 2 се прилага за неговите/нейните преки роднини по възходяща линия на издръжка и тези на неговия съпруг/неговата съпруга или регистриран партньор“.

Румънското право

7 Член 259, параграфи 1 и 2 от Codul Civil (Граждански кодекс) гласи:

„1. Бракът е доброволен съюз между мъж и жена, сключен при предвидените в закона условия.

2. Мъжът и жената имат право да сключат брак, за да създадат семейство“.

8 Член 277, параграфи 1, 2 и 4 от Гражданския кодекс гласи:

„1. Забранява се бракът между лица от един и същ пол.

2. Браковете, сключени или договорени в чужбина между лица от един и същ пол, както от румънски граждани, така и от чуждестранни граждани, не се признават в Румъния. [...]

4. Прилагат се законовите разпоредби за свободно движение на територията на Румъния на гражданите на държавите — членки на Европейския съюз и Европейското икономическо пространство“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

9 Румънският и американски гражданин г-н Соман и американският гражданин г-н Hamilton се запознават в Ню Йорк (САЩ) през юни 2002 г. и живеят заедно в този град от май 2005 г. до май 2009 г. След това г-н Соман се установява в Брюксел (Белгия), за да работи в Европейския парламент като парламентарен сътрудник, а г-н Hamilton остава да живее в Ню Йорк. Двамата сключват брак в Брюксел на 5 ноември 2010 г.

10 През март 2012 г. г-н Соман напуска службата си в Парламента, но продължава да живее в Брюксел, където получава обезщетения за безработица до януари 2013 г.

11 През декември 2012 г. г-н Соман и г-н Hamilton отправят запитване до инспектората по каква процедура и при какви условия г-н Hamilton, който не е гражданин на Съюза, може в качеството си на член на семейството на г-н Соман да получи право на законно пребиваване в Румъния за повече от три месеца.

12 На 11 януари 2013 г. в отговор на запитването инспекторатът уведомява г-н Соман и г-н Hamilton, че последният има само право на пребиваване за три месеца, тъй като съгласно Гражданския кодекс не се признава бракът на лица от един и същ пол, и че освен това правото на временно пребиваване на г-н Hamilton в Румъния не може да бъде продължено по реда за събиране на семейството.

- 13 На 28 октомври 2013 г. Coman и др. предявяват иск пред Judecătoria Sectorului 5 București (Първоинстанционен съд на пети район, Букурещ, Румъния) с ответник инспекторатът, като молят да се установи наличието на дискриминация, основана на сексуалната ориентация, във връзка с упражняването на правото на свободно движение в Съюза и инспекторатът да бъде осъден да преустанови тази дискриминация и да им заплати обезщетение за претърпените неимуществени вреди.
- 14 В рамките на спора те повдигат възражение за противоконституционност на член 277, параграфи 2 и 4 от Гражданския кодекс. Coman и др. всъщност смятат, че непризнаването на сключени в чужбина бракове между лица от един и същ пол за целите на упражняването на правото на пребиваване съставлява нарушение на разпоредбите на румънската конституция, закриващи правото на личен, семеен и частен живот, както и на разпоредбите относно принципа на равенство.
- 15 С определение от 18 декември 2015 г. Judecătoria Sectorului 5 București (Първоинстанционен съд на пети район, Букурещ) сезира Curtea Constituțională (Конституционен съд, Румъния), който да се произнесе по възражението.
- 16 Curtea Constituțională (Конституционният съд) отбелязва, че настоящото дело се отнася до признаването на законно сключен в чужбина брак между гражданин на Съюза и неговия съпруг от същия пол, който е гражданин на трета държава, по отношение на правото на семеен живот и на свободно движение, разгледани във връзка със забраната за дискриминация, основана на сексуалната ориентация. В този контекст посочената юрисдикция се съмнява какво тълкуване следва да се възприеме за редица понятия от релевантните разпоредби на Директива 2004/38, разглеждани в светлината на Хартата на основните права (наричана по-нататък „Хартата“) и най-новата практика на Съда и на Европейския съд по правата на човека.
- 17 При тези условия Curtea Constituțională (Конституционният съд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
 - „1) Включва ли понятието „съпруг/съпруга“, съдържащо се в член 2, точка 2, буква а) от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, съпруг от същия пол на гражданин на Съюза, с когото гражданинът е сключил законен брак в съответствие със законодателството на държава членка, различна от приемащата държава, като съпругът на гражданина на Съюза не е от държава — членка на Европейския съюз?
 - 2) При положителен отговор на първия въпрос, изискват ли член 3, параграф 1 и член 7, параграф [2] от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, приемащата държава да издава разрешение за пребиваване на своя територия за срок, по-дълъг от три месеца, на съпруг на гражданин на Съюза от същия пол?
 - 3) Ако отговорът на първия въпрос е отрицателен, може ли да се приеме, че съпругът от същия пол на гражданин на Европейския съюз, с когото гражданинът е сключил законен брак в съответствие със законодателството на държава членка, различна от приемащата държава, като съпругът на гражданина на Съюза е от държава, която не е членка на Европейския съюз, попада в обхвата на понятието „всякакви други членове на семейството“ по смисъла на член 3, параграф 2, буква а) от Директива 2004/38 или на понятието „партньора, с когото гражданинът на Съюза има трайна връзка, което е надлежно удостоверено“ по смисъла на член 3, параграф 2, буква б) от Директива 2004/38, със съответното задължение на приемащата държава да улеснява неговото влизане и пребиваване, дори и когато приемащата държава не признава браковете между лица от един и същи пол и не предвижда каквато и да било алтернативна форма на правно признаване от вида на регистрираното партньорство?

- 4) Ако отговорът на третия въпрос е положителен, изискват ли в този случай член 3, параграф 2 и член 7, параграф 2 от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, приемащата държава членка да издава разрешение за пребиваване на своя територия за срок, по-дълъг от три месеца, на съпруг на гражданин на Съюза от същия пол?“.

По преюдициалните въпроси

Предварителни бележки

- 18 Следва да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда Директива 2004/38 цели да улесни упражняването на основното и лично право на свободно движение и пребиваване на територията на държавите членки, което е предоставено на гражданите на Съюза пряко с член 21, параграф 1 ДФЕС, както и че тази директива следва в частност да укрепи това право (решения от 12 март 2014 г., О. и В., C-456/12, EU:C:2014:135, т. 35, от 18 декември 2014 г., McCarthy и др., C-202/13, EU:C:2014:2450, т. 31 и от 14 ноември 2017 г., Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 31).
- 19 Съгласно член 3, параграф 1 от Директива 2004/38 тя се прилага за всички граждани на Съюза, които се движат или пребивават в държава членка, различна от тази, на която са граждани, и за членовете на техните семейства, така както са определени в член 2, точка 2 от тази директива, които ги придружават или се присъединяват към тях.
- 20 В това отношение, както нееднократно е постановявал Съдът, от граматическото, систематичното и телеологичното тълкуване на разпоредбите на Директива 2004/38 следва, че тя урежда само условията за влизане и пребиваване на гражданите на Съюза в държавите членки, различни от държавата членка, на която са граждани, и че тази директива не позволява да се изведе производно право на пребиваване в полза на гражданите на трети държави, членове на семейството на гражданин на Съюза, в държавата членка, на която последният е гражданин (вж. в този смисъл решения от 12 март 2014 г., О. и В., C-456/12, EU:C:2014:135, т. 37, от 10 май 2017 г., Chavez-Vilchez и др., C-133/15, EU:C:2017:354, т. 53 и от 14 ноември 2017 г., Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 33).
- 21 В настоящия случай, както беше посочено в точки 9—11 от настоящото решение, румънският и американски гражданин г-н Соман и американският гражданин г-н Hamilton отправят запитване до инспектората, за да се осведомят по каква процедура и при какви условия г-н Hamilton може в качеството си на член на семейството на г-н Соман да получи производно право на пребиваване в Румъния — държавата членка, на която е гражданин г-н Соман. Оттук следва, че Директива 2004/38, чието тълкуване иска запитващата юрисдикция, не би могла да уредява производно право на пребиваване в полза на г-н Hamilton.
- 22 При все това, както многократно е постановявал Съдът, макар запитващата юрисдикция формално да ограничава въпросите си само до тълкуването на разпоредбите на Директива 2004/38, това обстоятелство не е пречка Съдът да ѝ предостави всички насоки за тълкуване на правото на Съюза, които могат да бъдат полезни за решаването на делото, с което е сезирана, независимо дали тази юрисдикция е посочила съответните разпоредби във въпросите си (вж. в този смисъл решения от 10 май 2017 г., Chavez-Vilchez и др., C-133/15, EU:C:2017:354, т. 48 и от 14 ноември 2017 г., Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 28 и цитираната съдебна практика).
- 23 В това отношение в някои случаи Съдът вече е признал, че на граждани на трети държави, членове на семейството на гражданин на Съюза, които не могат въз основа на разпоредбите на Директива 2004/38 да се ползват от производно право на пребиваване в държавата членка,

чийто гражданин е този гражданин на Съюза, все пак може да бъде признато такова право въз основа на член 21, параграф 1 ДФЕС (решение от 14 ноември 2017 г., Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 46).

- 24 По-конкретно, Съдът е постановил, че когато по време на реално пребиваване на гражданина на Съюза в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, по силата и при спазване на условията по Директива 2004/38, в тази държава членка е създаден или укрепен семеен живот, полезното действие на правата, които въпросният гражданин на Съюза черпи от член 21, параграф 1 ДФЕС, налага семейният живот, който този гражданин е водил в тази държава членка, да може да бъде продължен при завръщането му в държавата членка, на която е гражданин, посредством предоставянето на производно право на пребиваване на члена на това семейство, гражданин на трета страна. Всъщност при липсата на подобно производно право на пребиваване този гражданин на Съюза може да бъде разубеден да напусне държавата членка, на която е гражданин, за да упражни своето право на пребиваване по силата на член 21, параграф 1 ДФЕС в друга държава членка, поради несигурността дали ще може след завръщането си в държавата членка по произход да продължи семейния живот, който е създал или укрепил в приемащата държава членка (вж. в този смисъл решение от 12 март 2014 г., О. и В., C-456/12, EU:C:2014:135, т. 54 и цитираната съдебна практика).
- 25 Колкото до условията за предоставяне на това производно право на пребиваване, Съдът е подчертал, че те не трябва да бъдат по-строги от предвидените в Директива 2004/38 за предоставянето на такова право на пребиваване на гражданин на трета държава, член на семейството на гражданин на Съюза, който е упражнил правото си на свободно движение, като се е установил в държава членка, различна от тази, на която е гражданин. Всъщност Директивата трябва да се прилага по аналогия към случая, описан в предходната точка от настоящото решение (вж. в този смисъл решения от 12 март 2014 г., О. и В., C-456/12, EU:C:2014:135, т. 50 и 61, от 10 май 2017 г., Chavez-Vilchez и др., C-133/15, EU:C:2017:354, т. 54 и 55, както и от 14 ноември 2017 г., Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 61).
- 26 В настоящия случай поставените от запитващата юрисдикция въпроси почиват на разбирането, че по време на реалното си пребиваване в Белгия в съответствие с член 7, параграф 1 от Директива 2004/38 г-н Соман е създал или укрепил семеен живот с г-н Hamilton.
- 27 Поставените от запитващата юрисдикция въпроси следва да се разгледат в светлината на изложените по-горе съображения.

По първия въпрос

- 28 С първия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали в случаите, в които гражданин на Съюза е използвал свободата си на движение, отивайки в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, и реално пребивавайки там в съответствие с условията по член 7, параграф 1 от Директива 2004/38, и през това време е създал или укрепил семеен живот с гражданин на трета страна от същия пол, с когото се е свързал в законно сключен в приемащата държава членка брак, член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска компетентните органи на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза, да откажат да предоставят на гражданина на трета страна право на пребиваване на територията на тази държава членка по съображението, че нейното право не предвижда брака между лица от един и същ пол.
- 29 Следва да се припомни, че като румънски гражданин г-н Соман разполага със статута на гражданин на Съюза по силата на член 20, параграф 1 ДФЕС.

- 30 В това отношение Съдът многократно е постановявал, че статутът на гражданин на Съюза е предвиден да бъде основният статут на гражданите на държавите членки (решения от 20 септември 2001 г., *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458, т. 31, от 8 март 2011 г., *Ruiz Zambrano*, C-34/09, EU:C:2011:124, т. 41 и от 2 юни 2016 г., *Bogendorff von Wolffersdorff*, C-438/14, EU:C:2016:401, т. 29).
- 31 Както следва от практиката на Съда, всеки гражданин на държава членка, който в качеството си на гражданин на Съюза е упражнил, както в случая в главното производство, свободата си да се движи и да пребивава в държава членка, различна от неговата държава членка по произход, може да се позовава на свързаните с това качество права, и по-специално на предвидените в член 21, параграф 1 ДФЕС, включително — в съответните случаи — пред своята държава членка по произход (вж. в този смисъл решения от 23 октомври 2007 г., *Morgan и Bucher*, C-11/06 и C-12/06, EU:C:2007:626, т. 22, от 18 юли 2013 г., *Prinz и Seeberger*, C-523/11 и C-585/11, EU:C:2013:524, т. 23 и от 14 ноември 2017 г., *Lounes*, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 51).
- 32 Правата, признати с тази разпоредба на гражданите на държавите членки, включват правото те да водят нормален семеен живот заедно с членовете на своето семейство както в приемащата държава членка, така и в държавата членка, на която са граждани, при завръщането им в нея (вж. в този смисъл решения от 7 юли 1992 г., *Singh*, C-370/90, EU:C:1992:296, т. 21 и 23, както и от 14 ноември 2017 г., *Lounes*, C-165/16, EU:C:2017:862, т. 52 и цитираната съдебна практика).
- 33 Що се отнася до въпроса дали гражданинът на трета страна от същия пол като гражданина на Съюза, с когото е сключил брак в държава членка в съответствие с нейното право, попада сред упоменатите в предходната точка „членове на семейството“, следва в самото начало да се напомни, че член 2, точка 2, буква а) от Директива 2004/38 — която се прилага по аналогия при обстоятелства като разглежданите в главното производство, както беше посочено в точка 25 от настоящото решение — изрично споменава „съпруга/съпругата“ като „член на семейството“.
- 34 Използваното в тази разпоредба понятие „съпруг/съпруга“ обозначава лице, свързано с друго лице в брачен съюз (вж. в този смисъл решение от 25 юли 2008 г., *Metock и др.*, C-127/08, EU:C:2008:449, т. 98 и 99).
- 35 Колкото до въпроса дали това понятие включва гражданина на трета страна от същия пол като гражданина на Съюза, с когото е сключил брак в държава членка в съответствие с нейното право, следва най-напред да се подчертае, че понятието „съпруг/съпруга“ по смисъла на Директива 2004/38 е неутрално от гледна точка на пола и съответно може да обхваща съпруга от същия пол на съответния гражданин на Съюза.
- 36 По-нататък е важно да се отбележи, че докато за целите на преценката дали да се квалифицира като „член на семейството“ партньорът, с когото гражданинът на Съюза е сключил регистрирано съжителство въз основа на законодателството на държава членка, член 2, точка 2, буква б) от Директива 2004/38 препраща към условията, посочени в приложимото законодателство на държавата членка, в която смята да отиде или да пребивава въпросният гражданин на Съюза, то член 2, точка 2, буква а) от тази директива, която се прилага по аналогия в настоящия случай, не съдържа подобно препращане във връзка с понятието „съпруг/съпруга“ по смисъла на Директивата. Оттук следва, че държавата членка не може да се позовава на своето национално право, за да откаже да признае на своя територия, единствено за целите на предоставянето на производно право на пребиваване на гражданин на трета страна, сключения от него брак с гражданин на Съюза от същия пол в друга държава членка в съответствие с нейното право.
- 37 Безспорно правилата за гражданското състояние, към които спадат правилата за брака, са от компетентността на държавите членки, а правото на Съюза не засяга тази тяхна компетентност (вж. в този смисъл решения от 2 октомври 2003 г., *Garcia Avello*, C-148/02, EU:C:2003:539, т. 25, от 1 април 2008 г., *Maruko*, C-267/06, EU:C:2008:179, т. 59 и от 14 октомври 2008 г., *Grunkin и*

Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, т. 16). В този смисъл държавите членки разполагат със свободата да предвидят или да не предвидят брак между лица от един и същи пол (решение от 24 ноември 2016 г., Parris, C-443/15, EU:C:2016:897, т. 59).

- 38 Съгласно трайно установената съдебна практика обаче при упражняването на тази компетентност държавите членки трябва да спазват правото на Съюза, и по-конкретно разпоредбите на Договора относно признатата на всеки гражданин на Съюза свобода да се движи и да пребивава на територията на държавите членки (вж. в този смисъл решенията от 2 октомври 2003 г., Garcia Avello, C-148/02, EU:C:2003:539, т. 25, от 14 октомври 2008 г., Grunkin и Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, т. 16 и от 2 юни 2016 г., Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:401, т. 32).
- 39 Да се остави обаче на държавите членки възможността да допускат или да не допускат влизането и пребиваването на тяхна територия на гражданин на трета страна, чийто брак с гражданин на Съюза от същия пол е сключен в държава членка в съответствие с нейното право, според това дали разпоредбите на националното право предвиждат или не предвиждат брака между лица от един и същ пол, би довело дотам свободата на движение на гражданите на Съюза, които вече са я упражнили, да се различава от една държава членка в друга в зависимост от такива разпоредби на националното право (вж. по аналогия решение от 25 юли 2008 г., Metock и др., C-127/08, EU:C:2008:449, т. 67). Това би било в противоречие с практиката на Съда, припомнена от генералния адвокат в точка 73 от заключението му, съгласно която предвид контекста и целите на Директива 2004/38 нейните разпоредби, които се прилагат по аналогия в настоящия случай, не могат да бъдат тълкувани стеснително и при всички случаи не трябва да бъдат лишавани от тяхното полезно действие (решенията от 25 юли 2008 г., Metock и др., C-127/08, EU:C:2008:449, т. 84 и от 18 декември 2014 г., McCarthy и др., C-202/13, EU:C:2014:2450, т. 32).
- 40 Оттук следва, че отказът на органите на държава членка да признаят — единствено за целите на предоставянето на производно право на пребиваване на гражданин на трета страна — брака му с гражданин на Съюза от същия пол, сключен в съответствие с правото на друга държава членка по време на реалното им пребиваване в нея, би могъл да възпрепятства упражняването на закрепеното в член 21, параграф 1 ДФЕС право на този гражданин на Съюза да се движи и да пребивава свободно на територията на държавите членки. Всъщност като последица от подобен отказ посоченият гражданин на Съюза може да се окаже лишен от възможността да се върне заедно със своя съпруг в държавата членка, на която е гражданин.
- 41 При все това, в съответствие с постоянната съдебна практика всяко ограничение на свободното движение на хора, което — както в случая в главното производство — не е обусловено от гражданството на съответните лица, може да бъде оправдано, ако се основава на обективни съображения от общ интерес и е пропорционално на легитимно следваната от националното право цел (вж. в този смисъл решенията от 14 октомври 2008 г., Grunkin и Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, т. 29, от 26 февруари 2015 г., Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, т. 34 и от 2 юни 2016 г., Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:401, т. 48). От практиката на Съда е видно, че определена мярка е пропорционална, когато е годна да осъществи следваната цел и същевременно не надхвърля необходимото за постигането ѝ (решение от 26 февруари 2015 г., Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, т. 34 и цитираната съдебна практика).
- 42 Що се отнася до съображенията от общ интерес, следва да се констатира, че по този въпрос няколко от правителствата, представили становища пред Съда, отбелязаха основното значение на института на брака и волята на редица държави членки да се придържат и занапред към разбирането за този институт като съюз между мъж и жена, разбиране, което в някои държави членки е защитено с норми от конституционен ранг. В този смисъл в съдебното заседание латвийското правителство отбеляза, че ако се приеме, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство отказът да се признаят сключените в друга държава членка бракове

между лица от един и същ пол, представлява ограничение на член 21 ДФЕС, то това ограничение ще е оправдано по съображения, свързани с обществения ред и с националната идентичност по смисъла на член 4, параграф 2 ДЕС.

- 43 В това отношение следва да се припомни, че съгласно член 4, параграф 2 ДЕС Съюзът зачита националната идентичност на държавите членки, присъща на техните основни политически и конституционни структури (в този смисъл вж. също решение от 2 юни 2016 г., *Bogendorff von Wolffersdorff*, C-438/14, EU:C:2016:401, т. 73 и цитираната съдебна практика).
- 44 Освен това Съдът многократно е постановявал, че понятието „обществен ред“ като основание за допускане на изключение от основните свободи трябва да се тълкува стриктно, така че обхватът му не може да бъде определян едностранно от държавите членки без контрол от страна на институциите на Съюза. От това следва, че позоваване на обществения ред може да се прави само в случай на реална и достатъчно сериозна заплаха, засягаща основен обществен интерес (вж. в този смисъл решения от 2 юни 2016 г., *Bogendorff von Wolffersdorff*, C-438/14, EU:C:2016:401, т. 67 и от 13 юли 2017 г., *E*, C-193/16, EU:C:2017:542, т. 18 и цитираната съдебна практика).
- 45 В това отношение следва да се констатира, че задължението за държава членка да признае — единствено за целите на предоставянето на производно право на пребиваване на гражданин на трета страна — брака между лица от един и същ пол, сключен в друга държава членка в съответствие с нейното право, не накърнява института на брака в първата държава членка, който е дефиниран в националното право и както беше припомнено в точка 37 от настоящото решение, е от компетентността на държавите членки. Това задължение не означава, че съответната държава членка трябва да предвиди в националното си право института на брака между лица от един и същ пол. То се свежда до задължение за признаването на такива бракове, когато са сключени в друга държава членка в съответствие с нейното право, и то признаването им единствено за целите на упражняването на правата, които тези лица черпят от правото на Съюза.
- 46 В този смисъл подобно задължение за признаване единствено за целите на предоставянето на производно право на пребиваване на гражданин на трета страна не накърнява националната идентичност, нито застрашава обществения ред в съответната държава членка.
- 47 Важно е да се добави, че национална мярка, която може да възпрепятства упражняването на свободата на движение на хората, може да бъде оправдана само ако е в съответствие с основните права, гарантирани в Хартата, за чието спазване следи Съдът (вж. по аналогия решение от 13 септември 2016 г., *Rendón Marín*, C-165/14, EU:C:2016:675, т. 66).
- 48 Що се отнася до понятието „съпруг/съпруга“, използвано в член 2, точка 2, буква а) от Директива 2004/38, правото на зачитане на личния и семейния живот, гарантирано в член 7 от Хартата, е от основно значение.
- 49 В това отношение, както следва от разясненията относно Хартата на основните права (ОВ С 303, 2007 г., стр. 17), в съответствие с член 52, параграф 3 от Хартата правата, гарантирани в член 7 от нея, имат същия смисъл и обхват, както правата, гарантирани в член 8 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г.
- 50 От практиката на Европейския съд по правата на човека обаче следва, че връзката, поддържана от еднополова двойка, би могла да попада в обхвата на понятието „личен живот“ и в обхвата на понятието „семеен живот“ по същия начин, както връзката на двойка лица от различен пол,

намиращи се в същото положение (ЕСПЧ, 7 ноември 2013 г., Vallianatos и др. с/у Гърция, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, § 73 и ЕСПЧ, 14 декември 2017 г., Orlandi и др. с/у Италия, CE:ECHR:2017:1214JUD002643112, § 143).

- 51 По всички изложени съображения на първия въпрос следва да се отговори, че в случаите, в които гражданин на Съюза е използвал свободата си на движение, отивайки в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, и реално пребивавайки там в съответствие с условията по член 7, параграф 1 от Директива 2004/38, и през това време е създад или укрепил семеен живот с гражданин на трета страна от същия пол, с когото се е свързал в законно сключен в приемащата държава членка брак, член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска компетентните органи на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза, да откажат да предоставят на гражданина на трета страна право на пребиваване на територията на тази държава членка по съображението, че нейното право не предвижда брака между лица от един и същ пол.

По втория въпрос

- 52 С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали ако отговорът на първия въпрос е утвърдителен, член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство гражданинът на трета страна от същия пол като гражданина на Съюза, с когото е сключил брак в държава членка в съответствие с нейното право, разполага с право на пребиваване за повече от три месеца на територията на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза.
- 53 Както беше припомнено в точки 23 и 24 от настоящото решение, когато по време на реално пребиваване на гражданина на Съюза в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, по силата и при спазване на условията по Директива 2004/38, в последната държава членка е създаден или укрепен семеен живот, полезното действие на правата, които въпросният гражданин на Съюза черпи от член 21, параграф 1 ДФЕС, налага семейният живот, който този гражданин е водил в тази държава членка, да може да бъде продължен при завръщането му в държавата членка, на която е гражданин, посредством предоставянето на производно право на пребиваване на члена на това семейство, гражданин на трета страна.
- 54 Колкото до условията за предоставяне на това производно право на пребиваване, Съдът е подчертал, както беше отбелязано в точка 25 от настоящото решение, че те не трябва да бъдат по-строги от предвидените в Директива 2004/38 за предоставянето на такова право на пребиваване на гражданин на трета държава, член на семейството на гражданин на Съюза, който е упражнил правото си на свободно движение, като се е установил в държава членка, различна от тази, на която е гражданин.
- 55 В това отношение, както следва от член 7, параграф 2 от Директива 2004/38, правото на пребиваване, предвидено в член 7, параграф 1, обхваща и членове на семейството, които не са граждани на държава членка и които придружават или се присъединяват към гражданина на Съюза в приемащата държава членка, при условие че този гражданин на Съюза отговаря на условията, посочени в член 7, параграф 1, буква а), б) или в).
- 56 По изложените съображения на втория въпрос следва да се отговори, че член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство гражданинът на трета страна от същия пол като гражданина на Съюза, с когото е сключил брак в държава членка в съответствие с нейното право, разполага с право на пребиваване за повече от три месеца на територията на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза. Това производно право на пребиваване не бива да се обвързва с по-строги условия от предвидените в член 7 от Директива 2004/38.

По третия и четвъртия въпрос

- 57 Предвид отговора на първия и втория въпрос не е необходимо да се отговаря на третия и четвъртия.

По съдебните разноски

- 58 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (голям състав) реши:

- 1) В случаите, в които гражданин на Съюза е използвал свободата си на движение, отивайки в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, и реално пребивавайки там в съответствие с условията по член 7, параграф 1 от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО, и през това време е създад или укрепил семеен живот с гражданин на трета страна от същия пол, с когото се е свързал в законно сключен в приемащата държава членка брак, член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска компетентните органи на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза, да откажат да предоставят на гражданина на трета страна право на пребиваване на територията на тази държава членка по съображението, че нейното право не предвижда брака между лица от един и същ пол.
- 2) Член 21, параграф 1 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство гражданинът на трета страна от същия пол като гражданина на Съюза, с когото е сключил брак в държава членка в съответствие с нейното право, разполага с право на пребиваване за повече от три месеца на територията на държавата членка, чийто гражданин е посоченият гражданин на Съюза. Това производно право на пребиваване не бива да се обвързва с по-строги условия от предвидените в член 7 от Директива 2004/38.

Подписи